

Олександр Маркович БАНДУРКА,

*доктор юридичних наук, професор, академік Національної академії
правових наук України, заслужений юрист України,
професор кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0240-5517>*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

У зв'язку із введенням воєнного стану в Україні [1] кримінальне процесуальне законодавство України зазнає суттєвих змін. Здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану передбачає суттєве збільшення процесуальних можливостей сторони обвинувачення та спрощення ряду процедур.

Основним нормативно-правовим актом правового регулювання кримінального процесу в Україні є Кримінальний процесуальний кодекс України, прийнятий у 2013 році [2].

За роки використання КПК України в нього внесено понад 120 змін і доповнень і нині ми користуємося Кримінальним процесуальним кодексом в редакції від 6 листопада 2022 року.

У зв'язку з війною в КПК за період від 3 березня 2022 року було внесено 17 змін і доповнень, остання правка була внесена 18 жовтня 2022 року.

Особливої важливості набуває Закон України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» від 14 квітня 2022 року – 2201-IX.

В цьому Законі визначені особливості кримінального провадження в умовах воєнного стану в розділі IX «Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану» (ст. 615 визначає деталі особливого режиму кримінального провадження в умовах воєнного стану).

У вказаному Законі також передбачені зміни щодо підслідності та діяльності суду.

Внесені також зміни щодо внесення відомостей до Єдиного реєстру досудового розслідування, упорядкований порядок збору доказів та отримання процесуальних рішень, керівнику прокуратури надано право обирати запобіжний захід у випадку неможливості виконання слідчим суддею своїх повноважень та інші нововведення.

Законом України «Про внесення змін до кримінального, кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо врегулювання процедури обміну осіб як військовополонених» від 28 липня 2022 №2472-IX – врегульовано при обміні засуджених осіб як військовополонених:

а) скасування запобіжного заходу;

б) процедуру допиту під час досудового розслідування в судовому засіданні.

Питання щодо звільнення від відбування покарання у зв'язку з прийняттям уповноваженим органом рішення про передачу особи для обміну як військовополоненого вирішується судом за клопотанням прокурора (ст. 539 КПК України).

Закон України «Про внесення змін до кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення окремих положень досудового розслідування в умовах воєнного стану» від 27 липня 2022 року №2462-IX:

- вводить в якості сторони кримінального провадження особу, стосовно якої зібрано достатньо доказів для повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, але не повідомлено про підозру у зв'язку з її смертю, тобто Закон надає правовий статус особам, відносно яких зібрані докази, але повідомлення про підозру не було оголошене через її смерть, надається можливість мати захисника;

- прийнято ряд інших змін щодо повноважень прокурора, порядку видачі трупа, підстав для закриття кримінального провадження (ст. 294 КК України), оголошення судом резолютивної частини вироку з обов'язковим врученням учасникам судового провадження повного тексту в день його проголошення;

- уточнено порядок затримання особи в умовах воєнного стану (ст. 615 ч. 1 п. 6 КПК України);

- порядок продовження строку тримання під вартою (ст. 615 ч. 5 КПК України);

- спрощено порядок видачі трупа в умовах воєнного стану (ст. 238 КПК України);

- істотно змінено правила проведення освідування (ст. 241 КПК України);

- уточнено підставу та порядок закриття кримінального провадження щодо померлого (ст. 284 КПК України);

У зв'язку з прийняттям змін до КПК України виникає низка питань, зокрема:

Статтею 208 КПК України встановлено можливість затримання особи уповноваженою службовою особою та визначені підстави такого затримання. Рішення з цих питань приймається особою, якій законом надано право здійснювати затримання.

Уповноважена особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину (а не кримінального проступку).

Уповноважена службова особа, яка здійснила затримання особи, повинна негайно повідомити затриманому мотиви затримання, провести його обшук, скласти протокол про затримання, копія якого передається прокурору, але хто ця «міфічна» уповноважена особа визначення в Законі не має, а це дає можливість зловживати службовим становищем чи не кожному суб'єкту владних повноважень.

Новелою КПК України є і те, що дізнавач, слідчий, прокурор можуть забезпечувати участь захисника в досудовому розслідуванні «онлайн-заочно».

Виникає питання про адвокатську таємницю, про право підозрюваного, обвинуваченого на особисту зустріч з захисником, чи як адвокат може переконатися, що до його підзахисного не застосовувалися фізичні чи психологічні засоби тиску, якщо він не спілкувався з ним особисто, а може і не бачив, чи як адвокат переконується, що його підзахисний добровільно приймає участь в слідчих діях.

Необхідно щоб в чинному КПК України були закріплені пояснення щодо чіткого переліку осіб, уповноважених на затримання особи. Це можна зробити, доповнивши ст. 208 КПК України таким переліком, або внести зміни до ст. 3 КПК України «визначення основних термінів кодексу».

Одночасно виникає питання, якщо особа затримана уповноваженою особою без ухвали слідчого судді, то як така затримана особа має скористатися своїм конституційним правом на захист і правову допомогу адвоката?

В змінах до КПК України є і інші проблемні питання, які потребують свого ретельного наукового дослідження і оцінювання.

Список бібліографічних посилань: 1. Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» № 64/2022 від 24 лютого 2022 року. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>. 2. Кримінальний процесуальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10, 11-12, №13, ст. 88 (в ред. від 06.11.2022 року).